

Dr hab. Katarzyna Potyrała, prof. UP
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Recenzja
rozprawy doktorskiej
mgr Justyny Natalii Koseckiej
na temat: „Kompetencje zawodowe nauczycieli szkół podstawowych przy
podmiotach leczniczych” napisanej pod kierunkiem
prof. zw. dr hab. Jolanty Szempruch

Pani mgr Justyna Natalia Kosecka podjęła temat o dużym znaczeniu edukacyjnym i społecznym. Tematyka badawcza rozprawy wpisuje się w zagadnienia pedeutologii (kompetencje nauczycieli i ich doskonalenie), pedagogiki społecznej (głównie w ramach praktyk edukacyjnych na tle zmian środowiska społecznego) i częściowo pedagogiki zdrowia (w zakresie wieloaspektowych działań nauczycieli m.in. na rzecz zdrowia różnych grup społecznych) oraz pedagogiki leczniczej (terapeutycznej).

Autorka dysertacji rozpatruje uwarunkowania towarzyszące pracy nauczyciela przy podmiocie leczniczym w ujęciu historyczno-prawnym i w świetle problematyki rozwoju kompetencji zawodowych nauczycieli. Umiejscowienie badań w konkretnych realiach społecznych oraz zwrócenie uwagi Autorki na czynniki warunkujące doskonalenie kompetencji zawodowych nauczycieli w kontekście zmiany społecznej (zmieniające się realia XXI wieku, w tym rzeczywistość edukacyjna) czyni z pracy oryginalne i interesujące studium społeczne z implikacjami edukacyjnymi.

Spójeczno-środowiskowe uwarunkowania funkcjonowania szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych to poza czynnikami kulturowymi i społeczno-ekonomicznymi, dostęp do edukacji oraz służby zdrowia, polityka społeczna i oświatowa państwa i inne. Autorka dostrzega wielość implikacji towarzyszących podjętej problematyce badawczej i zarówno na poziomie teoretycznym, jak i praktycznym porusza opracowane zagadnienia z uwzględnieniem podejścia pedagogicznego, historycznego i socjologicznego, co powoduje że projekt autorski można nazwać transdyscyplinarnym. Podjęte przez Autorkę badania zmierzają, z jednej strony do identyfikacji powinowactw przedmiotowo-problemowych

idących w poprzek istniejących granic dyscyplinowych, a z drugiej do uchwycenia historycznych procesów kształtowania obecnego stanu teorii i praktyki w zakresie podjętej tematyki.

Biorąc pod uwagę rozległe obszary tematyczne wpisujące się w podjętą problematykę badań, Pani mgr Justyna Natalia Kosecka postawiła sobie bardzo ambitne zadanie. Badania przeprowadzone przez Autorkę dysertacji mają istotne znaczenie dla planowania przyszłych działań edukacyjnych i rzucają nowe światło na potrzebę doskonalenia kompetencji nauczycieli i sposobu monitorowania efektów edukacji w szkołach podstawowych przy podmiotach leczniczych w wymiarze permanentnym, a przedstawienie implikacji wpływających z uwzględnienia konstruktów postaw społecznych w całym procesie edukacyjnym czyni temat rozprawy nowatorskim, gdyż tego typu podejście nie było dotąd szerzej eksplorowane.

Należy w tym miejscu podkreślić, że pomimo rozległej literatury zagadnienia, badania edukacyjne ukierunkowane na interpretację kompetencji nauczycieli w bezpośredniej relacji do kategorii kształcenia przy podmiotach leczniczych należą do rzadkości. Fakt ten może wynikać ze zbyt dużego skupiania się badaczy na edukacji różnych grup społecznych z pominięciem specyfiki placówek szkolno-leczniczych. Tymczasem tego typu podejście odsłania wiele problemów badawczych, m.in. związanych z warunkami doskonalenia poszczególnych poziomów kompetencji zawodowych nauczycieli pracujących w tych placówkach.

Przedstawiona do oceny dysertacja, poprzez liczne próby konceptualizacji pojęcia „kompetencje nauczycieli” w sposób naukowy i holistyczny wskazuje na konieczność jasności interpretacyjnej i eksploracji kompetencji nauczycieli szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych, jednocześnie systematyzując zagadnienia obejmujące to pojęcie, co zasługuje na docenienie. Autorka zwięźle uzasadnia wybór problematyki badawczej na str. 9-10 dysertacji, dowodząc jednocześnie oryginalności zaproponowanego podejścia badawczego.

Praca liczy 289 stron wraz z załącznikami (15 stron). Składa się z niepełnych siedmiu stron wstępu, dwóch rozdziałów dotyczących teoretycznych podstaw problematyki badawczej (łącznie 60 stron), rozdziału poświęconego metodologii badań własnych (38 stron) oraz 101 strony, na których Autorka przedstawia wyniki badań własnych. Pracę kończy podsumowanie wyników badań oraz wnioski (10 stron), bibliografia (237 pozycji literatury naukowej i 10 aktów normatywnych), netografia (15 wykorzystanych źródeł), spis rycin, tabel oraz załączniki. W pracy zamieszczono 11 rycin, 37 tabel oraz 6 załączników. Po spisie tabel i rycin zamieszczono streszczenie pracy w języku polskim i angielskim. Częścią dysertacji jest także koncepcja własna doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych.

Układ pracy odpowiada standardom przyjętym dla dysertacji doktorskich z zakresu pedagogiki.

Wstęp do pracy stanowi zwięzłe uzasadnienie wyboru tematu pracy i jej ogólnych celów. Rozdział pierwszy pracy składa się z trzech rozdziałów, w których podjęto prawno-historyczne zagadnienia dotyczące przedmiotu badań. Interesujący dobór bibliografii i właściwy dobór aktów prawnych czyni z tego rozdziału bardzo interesujące, szeroko rozumiane studium przypadku, jakim są podmioty lecznicze jako miejsca organizacji szkoły podstawowej specjalnej. Rozdział drugi to wyczerpująco potraktowana tematyka związana z rozwojem kompetencji zawodowych nauczycieli w świetle literatury pedeutologicznej. Na szczególne wyróżnienie zasługuje szeroki dobór literatury i jej operatywne wykorzystanie w podjętych analizach źródłowych. Autorka podejmuje tutaj zarówno kwestie kategorii kwalifikacji i kompetencji zawodowych nauczyciela, jak i elementów i cech kompetencji nauczycielskich. Pani mgr Kosecka robi to w sposób wyczerpujący i wieloaspektowy. Ciekawe rozważania podejmuje w rozdziale 2.2. zatytułowanym „Kompetencje zawodowe nauczyciela jako kategoria zmiany”, akcentując przeobrażenia w zakresie zadań oraz funkcji nauczyciela i wychowawcy wobec zmian w edukacji i wyzwaniach współczesnego świata. Autorka dysertacji podsumowuje ten rozdział celnym zdaniem na str. 55: *Przygotowanie zawodowe nauczyciela do pracy w szkole przy podmiocie leczniczym to nie tylko potrzebna wiedza i kompetencje nauczycielskie, ale także umiejętność skutecznego działania w ramach rozwijania pozytywnych postaw społecznych*, w rozdziale 2.3. podkreśla natomiast za

cytowanymi autorami ważność podejmowania krytycznej refleksji, jako narzędzia do zastanowienia się przez nauczyciela nad sensownością podejmowanych przez niego działań. Refleksja ta, na gruncie wyjaśnień terminologicznych koncentruje się na wielowymiarowości terminu „kompetencje” i może tłumaczyć relatywny charakter kompetencji nauczyciela i rozwoju zawodowego z perspektywy subiektywnej, potocznej i naukowej (m.in. teoria Cz. Banacha, R.Kwaśnicy i B. Śliwerskiego). Wyróżnić należy także odwołania do literatury zagranicznej, które poszerzają perspektywę analizy podjętych zagadnień oraz wskazanie na różne metody i narzędzia pomiaru kompetencji społecznych. Ostatecznie przeprowadzone analizy dokumentów i literatury pozwoliły Autorce dysertacji na stwierdzenie, że istnieje wyraźny brak publikacji w zakresie wybranego przedmiotu badań.

Rozdział trzeci stanowią metodologiczne podstawy badań własnych. Pani mgr Kosecka zaprezentowała w nim paradygmat i typ podjętych badań, przedmiot i cele badań, problemy badawcze, zmienne i ich wskaźniki, metody, techniki i narzędzia badawcze, charakterystykę terenu badań i próby badawczej oraz organizację badań.

Przyjęte cele badań w obrębie poruszanej tematyki nadają badaniom charakter głównie diagnostyczny, wyniki mogą zatem stanowić punkt wyjścia do budowania standardów i programów wspierających rozwój poszczególnych elementów kompetencji nauczycieli szkół przy podmiotach leczniczych (Autorka faktycznie wypracowała własną koncepcję, którą zaprezentowała w pracy doktorskiej). Wydaje się zatem, że cele praktyczne pracy zdominowały nieco cele poznawcze, decyduje to jednak o dużej wartości dysertacji z punktu widzenia polityki edukacyjnej na bazie pedagogicznych wyznaczników doskonalenia procesu kształcenia nauczycieli, dla nadania mu orientacji zawodowej z uwzględnieniem aktualnych potrzeb edukacyjnych i społecznych.

Autorka sformułowała problem główny i trzy problemy szczegółowe, z których każdy jest uszczegółowiony i w sumie można mówić tutaj o co najmniej piętnastu celach szczegółowych. W świetle metodologii badań naukowych Creswella tak szczegółowe ujęcie może być uzasadnione potrzebą identyfikacji czynników wpływających na wyniki badań (2009, s. 44) oraz krytycznym podejściem Autorki do różnych zagadnień, trudności i przyjętych praktyk (2009, s. 123) lecz może też budzić zastrzeżenia ze względu na liczbę przyjętych wskaźników zmiennych i dobór narzędzi badawczych. Autorka opisała w sposób wyczerpujący metody i narzędzia badawcze, jednak w trakcie obrony pracy wskazane byłoby

na przykład uzasadnienie wyboru Kwestionariusza Obciążeń Zawodowych Pedagoga (KOZP) autorstwa Pyżalskiego i Plichty (2007) i opisanie jego stwierdzeń w kontekście konkretnych problemów badawczych i specyfiki terenu badań.

W badaniu, zarówno w podejściu jakościowym, jak i ilościowym, zastosowano celowy dobór próby, badaną grupę stanowili czynni zawodowo nauczyciele etatowi, pracujący w szkołach podstawowych przy podmiocie leczniczym na terenie 10 województw, co jest uzasadnione z punktu widzenia koncepcji badawczej. W badaniu wzięli udział nauczyciele 24 szkół podstawowych. Autorka dokonała charakterystyki badanej grupy nauczycieli oraz opisu etapów i procedury autorskiego projektu badawczego. W rezultacie przeprowadzonych badań, Pani mgr Kosecka zgromadziła bardzo obszerny materiał empiryczny, który poddała analizie jakościowo-ilościowej. W pracy wykorzystano takie narzędzia statystyczne, jak statystyki opisowe, analiza wariancji, test chi-kwadrat i analiza korelacji, a statystyczną analizę danych przeprowadziła z wykorzystaniem licencjonowanego oprogramowania Excel 2007 oraz programu Statistica pl.

Opracowany materiał został przedstawiony na stronach 112-213 dysertacji i zaprezentowany liczbowo w tabelach i graficznie w formie rycin, a właściwie wykresów i diagramu (Rozdział IV, V i VI).

Pani mgr Kosecka w sposób bardzo szczegółowy przedstawiła i zinterpretowała wyniki badań własnych dotyczących poziomu kompetencji zawodowych badanych nauczycieli, specyfiki doskonalenia kompetencji zawodowych badanych nauczycieli (m.in. motywów doskonalenia zawodowego oraz źródeł i form tego doskonalenia) oraz oczekiwań nauczycieli w tym zakresie. Wyniki te jednoznacznie wskazały na potrzeby nauczycieli i trudności badanych placówek. Co istotne w świetle holistycznego spojrzenia na proces doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli, jednym z ważniejszych wymiarów związanych z pracą zawodową jest fakt opanowania przez nich umiejętności wykorzystywania nabytych kompetencji i kwalifikacji związanych z przedsiębiorczością. Bardzo interesująco przedstawiają się wyniki badań opisane w rozdziale szóstym. Autorka analizuje w nim czynniki warunkujące doskonalenie kompetencji zawodowych badanych nauczycieli, szeroko przedstawiając wyniki badań ukierunkowane na bariery w doskonaleniu kompetencji nauczycieli, obciążenia zawodowe badanych nauczycieli i możliwe wsparcie na drodze do osiągnięcia nauczycielskiego profesjonalizmu.

Wyniki badań prezentują się imponująco i wyczerpująco biorąc pod uwagę fakt rozbudowanej problematyki badawczej. Jest to bardzo cenna część dysertacji odnosząca się zarówno do praktyki, jak i do teoretycznych podstaw doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych. Autorka powołuje się tutaj szerzej na opinie innych autorów w odniesieniu do refleksji płynących z badań własnych.

Wyniki badań zebrano, zestawiono i przeanalizowano bardzo skrupulatnie, a wnioski mają duże znaczenie poznawcze i praktyczne. Przeprowadzone badania empiryczne wykazały potrzebę opracowania koncepcji doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli badanych placówek, uwzględniającej specyfikę miejsca pracy, nowe tendencje edukacyjne i zadania nauczyciela. Koncepcję taką, Pani mgr Kosecka opracowała i dołączyła do dysertacji. Ten aspekt pracy Pani mgr Koseckiej wymaga zdecydowanego podkreślenia i zasługuje na szczególne wyróżnienie. Część pracy dotyczącą wyników badań kończy ich uogólnienie i wnioski. Odnajdujemy w tym rozdziale dalsze perspektywy badawcze w kontekście rozwijania strategii przygotowania i doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych.

Wyjaśnienia wymagają następujące kwestie:

- W załączeniu znajduje się jedna z wersji kwestionariusza KOZP (załącznik nr 3), czym różnią się pozostałe wersje tego kwestionariusza?

- We wstępie, na str. 9 sformułowano (niezbyt zresztą zręcznie) pytanie: Doskonalenie jakich kompetencji zawodowych nauczycieli gwarantuje sprostanie przez nich oczekiwaniom uczniów, ich rodziców oraz całego społeczeństwa? Pytanie to nie jest zbieżne z problemem głównym pracy, czy Autorka uzyskała na nie odpowiedź w trakcie badań własnych?

- We wstępie na str. 10 znajduje się też niezbyt jasno wyrażony cel ogólny pracy: „Zamierzeniem autorki była prezentacja swoistego charakteru nauczyciela szkoły....” co (pomijając kwestie stylistyczne) nie koresponduje z problemami badawczymi pracy. Ponadto, na str. 214. zamiary Autorki ujęto jeszcze w inny sposób. W jakim zakresie te wszystkie zamierzenia zostały zrealizowane?

Uwagi techniczne:

- cele badań powinny być sformułowane w czasie przeszłym,
- wskazane jest połączenie niektórych zagadnień w ramach problematyki badawczej, co znacznie skróciłoby listę problemów badawczych,
- wykresy nie posiadają opisu współrzędnych i bez podpisu nie mogłyby być zinterpretowane,
- dyskusja wyników powinna być oddzielona od samych wyników w postaci osobnego rozdziału, aby jednoznacznie odróżnić badania własne od wyników uzyskanych przez innych autorów,
- sugeruje się zróżnicowanie rycin na wykresy i diagramy,
- wydaje się zbędne powtarzanie założeń koncepcji badawczej podczas uogólniania wyników badań na str. 214.

Konkluzje:

Ogólnie, praca prezentuje bardzo dobry poziom edytorski, nie dostrzeżono większych uchybień stylistycznych i technicznych. Pojedyncze kwestie wymagają komentarza w trakcie obrony pracy, lecz nie obniżają jej wartości.

Poziom merytoryczny pracy jest bardzo dobry, a jej zawartość treściowa odpowiada przyjętej tematyce badawczej. Przyjęte metody badawcze oraz zastosowane techniki i narzędzia pozwoliły na sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze. Doktorantka ma opanowany warsztat badawczy. Potrafi formułować rekomendacje przydatne dla praktyki edukacyjnej.

Ogólna ocena pracy jest **bardzo dobra**, głównie ze względu na wartość wyników badań, które rzucają nowe światło na uwarunkowania kształtowania i doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli szkół przy podmiotach leczniczych.

Praca powinna być opublikowana po naniesieniu stosownych zmian redakcyjnych, gdyż może stanowić zwarte kompendium wiedzy na temat kompetencji nauczycieli szkół przy podmiotach leczniczych.

Wiele pozytywnych i znaczących aspektów dysertacji autorstwa Pani mgr Justyny Natalii Koseckiej zostało wykazanych w niniejszej recenzji, jednak szczególna dbałość terminologiczna, pogłębione studia bibliograficzne oraz praktyczny wymiar badań upoważniają do wnioskowania o **wyróżnienie** dysertacji zatytułowanej „Kompetencje zawodowe nauczycieli szkół podstawowych przy podmiotach leczniczych”.

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska w pełni odpowiada warunkom określonym w obowiązującej ustawie o stopniach i tytułach naukowych i dlatego wnoszę do Rady Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach o dopuszczenie Pani mgr Justyny Natalii Koseckiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z poważaniem

Kraków, 2019-06-09